

Г. Г. Костенко

Сумський державний педагогічний університет
ім. А. С. Макаренка

ПРОБЛЕМА СТРУКТУРИ КУЛЬТУРИ ШКОЛИ У СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ ОСВІТИ США

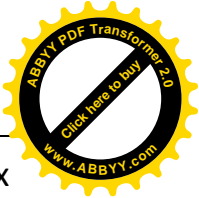
У статті здійснено структурний аналіз культури школи у сучасній теорії освіти США. Проаналізовано основні підходи до структурування культури школи, які існують у сучасній теорії освіти США. Визначено рівні та структурні елементи культури школи, а також зв'язку між ними.

Ключові слова: культура школи, структура, елементи, рівні культури школи, переконання, норми, цінності, артефакти.

Постановка проблеми. Сучасні реформаційні процеси в освітній сфері України зумовлюють посилений інтерес до навчальних закладів як організацій. Розробка освітніх реформаційних програм та механізмів їх запровадження вимагає серйозного вивчення внутрішнього середовища шкіл. Одним із найбільш важливих факторів, який впливає на результативність запровадження певних новацій в освітні заклади, є зміни у структурі культури школи. Найбільш широко концептуальні засади структурного аналізу культури школи дістали розвиток у теорії освіти США, яка є предметом нашого наукового інтересу.

Мета статті. Поняття «культура школи» найбільш широко розроблене в сучасній американській теорії освіти. Вважаємо, що більш точний аналіз культури школи потребує визначення її структурних елементів. Тому метою нашої статті є висвітлення основних підходів до цієї проблеми, які існують у сучасній теорії освіти США.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема сутності культури школи, її типів у сучасній американській школі є предметом вивчення таких американських теоретиків освіти, як Е. Брік, Т. Діл, Р. Еванс, К. Луїс, К. Петерсон, М. Фуллан, Дж. Харрісон, Д. Хопкінс та інших. Роль культури школи в освітніх реформаційних процесах висвітлено у працях Б. Кінга, Р. Ліндла, Ф. Ньюменна та інших науковців, які розглядали її модернізацію як умову ефективності освітніх реформ. Структура культури школи розглядається у працях таких американських науковців, як, наприклад, Т. Бергесон, В. Бойд, А. Каріюкі, А. Робертс, Ч. Тедді, М. Томпсон, Е. Харгрівс, Е. Шейн, Л. Шоен та інших, проте їх погляди потребують систематизації й узагальнення.

Виклад основного матеріалу. У сучасних американських дослідженнях у галузі теорії освіти виокремлено такі структурні елементи культури школи:

- філософія школи, яка може визначати вибір цінностей, поведінкових моделей, стосунків між членами шкільного колективу, а також певного набору навчальних дисциплін як пріоритетних для вивчення в школі;
- домінуючі цінності, які підтримує школа, її цілі або так звана «місія»;
- поведінкові традиції, що визначаються шляхом спостереження за поведінкою вчителів у кімнатах для персоналу. До них включають мову, яку використовують учителі, а також ритуали, які вони встановлюють;
- норми поведінки, стосунків, планування уроків, перевірки досягнень учнів, які поширені в окремих групах учителів;
- «правила гри», які мають засвоїти нові вчителі, щоб установити комфортні відносини з колегами у всій школі чи окремому підрозділі;
- «дух», або клімат, який виражається в інтер'єрі школи, у тому, як працюють учні протягом перебування в ній, або який може бути матеріально невираженим [10, 88].

Інші дослідження структури культури школи американських теоретиків освіти значно розширюють перелік її компонентів. Зокрема до неї включено: бачення цілей [12], характер взаємодії та співробітництва між членами шкільного колективу [2; 11], спосіб ухвалення рішень [1], довіра і конфіденційність, до яких включено довіру членів шкільної організації один до одного, а також цінність індивідуальності в колективі, розподіл відповідальності та обов'язків, особливості спілкування, загальні практики у шкільній організації [4], рівень готовності до ризику [6], зміни та інновації [8].

Ґрунтуючись на аналізі досліджень американських теоретиків освіти ми визначили два основоположних підходи до структурної організації культури школи, а саме: підхід горизонтальної ієрархії А. Харгрівса і підхід вертикальної ієрархії структурних елементів культури школи Е. Шейна.

Згідно з А. Харгрівсом, культура школи має такі структурні елементи, як оцінні ставлення і переконання, норми, стосунки. Розвиваючи підхід А. Харгрівса, сучасна дослідниця В. Бойд запропонувала своє бачення культури школи, яке ми зобразили графічно (рис. 1).

Рис. 1. Структура культури школи за В. Бойд [3]

Потрібно зазначити, що ставлення, що входять до переліку елементів культури школи, можуть належати як членам шкільного колективу, так й особам поза ним. Це можуть бути судження, пов'язані з думкою місцевої громади про школу, навчальний процес, її учнів, про зміни, що в ній відбуваються, тощо. Культурні норми школи складаються з безлічі неформальних, неписаних правил, які регулюють поведінку людей у школі і шкільній громаді в цілому. Стосунки включають способи взаємодії людей у школі як на індивідуальному, так і на груповому рівні. Це, зокрема, способи взаємодії вчителів з іншими вчителями, вчителів й учнів між собою, вчителів й адміністрації школи тощо.

Відповідно до підходу горизонтальної ієрархії елементів культури школи їх взаємозв'язок і взаємодія створюють особливий контекст кожної шкільної організації, який впливає на перебіг і результат реформаційних процесів. Фізичні характеристики навчального закладу (розташування, регіон, особливості організаційної структури школи тощо) вступають у взаємодію з переконаннями, поглядами і цінностями людей, які формують оцінні ставлення. Ставлення і переконання фізичних осіб впливають на норми та стосунки в школі, і, навпаки, культурні норми впливають на оцінні ставлення і переконання. Стосунки між людьми у межах школи зазнають впливу і впливають на інші елементи її культури.

Хоча в контексті підходу горизонтальної ієрархії елементів культури школи ми розглядаємо взаємопов'язані елементи окремо, варто наголосити на тому, що вони не є розрізненими. Саме через взаємозв'язки та взаємозалежність елементів культура школи як єдине ціле є одним із факторів змін у навчальному закладі як в організації особливого типу.

Згідно з Е. Шейном, у структурі культури школи можна визначити три взаємопов'язані рівні: артефакти і практики, підтримувані цінності і норми, базові переконання, які графічно зображені на рис. 2.

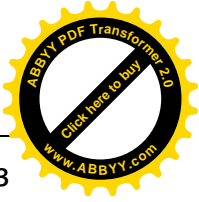
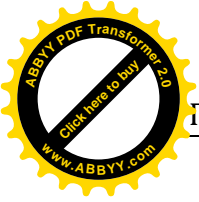
Рис. 2. Рівні культури школи [12]

Рівень базових переконань за Е. Шейном за своєю природою є комплексом загальноприйнятих думок про природу речей, про найприйнятніші способи поведінки в певних ситуаціях, про найкращі способи розв'язання проблем у шкільній організації.

Зазвичай базові переконання є настільки загальноприйнятими, що члени шкільної організації можуть навіть бути не в змозі ясно виразити їх під час опитування або перевірки. На їх основі формується комплекс підтримуваних цінностей, які становлять окремий рівень культури школи. Такі цінності, як співпраця і взаємоповага часто переводяться в норми поведінки. Поведінкові норми по суті є «неписаними правилами», згідно з якими повинні поводитися члени шкільного колективу. Норми відображають те, що, на їх думку, не повинно відбуватися у школі, яка поведінка є небажаною.

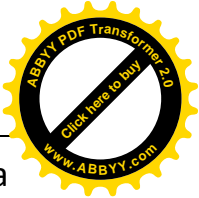
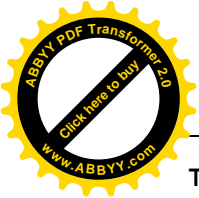
У свою чергу артефакти і практики є фізичним вираженням підтримуваних цінностей, норм та базових переконань. Деякі дослідники культури школи наполягають на тому, що артефакти і практики слід виділяти як цілком самостійні рівні [9]. У нашому дослідженні ми розглядаємо їх у межах одного рівня культури школи, оскільки завдяки як культурним артефактам, так і поведінковим моделям (практикам) базові переконання, цінності і норми «візуалізуються», стають видимими.

Розглянемо детальніше, що таке артефакти і практики.

До артефактів відносять міфи, героїв та символи. Міфи пов'язані з минулими подіями в історії школи, які стали важливими для членів шкільного колективу. Такі події відображені в історіях про школу, які часто переказуються. Вони переважно пов'язані з певними діями або рішеннями, прийнятими в минулому особами, які стали героями та героїнями навчального закладу. Ці особи, у свою чергу, репрезентують певний набір індивідуальних характеристик, у яких відбивається те, що члени шкільної організації цінять у співробітниках; вони виступають рольовими моделями для наслідування у межах школи. Героями можуть стати її засновники, харизматичні вчителі або навіть колишні випускники, чий вчинки ілюстрували основні цінності певної школи [7; 9]. Третім типом артефактів, як уже зазначалося, є символи. Вони показують, які значення члени шкільного колективу приписують різним процесам, речам і функціям у самій освітній організації [5].

Під практиками, які входять до видимого рівня культури школи, Е. Шейн має на увазі традиції, процедури і ритуали, прийняті в певному навчальному закладі. Вони не є результатом формальних угод або домовленостей, а розвиваються на основі моделей поведінки, прийнятих у середовищі, в якому знаходиться школа, і підтримуються поведінкою вчителів. У свою чергу різні традиції можуть бути характерними для різних груп членів шкільної організації. Разом з тим традиції різних груп впливають одна на одну. Наприклад, на основі культурних традицій однієї групи вчителів або групи членів шкільного колективу, які обіймають керівні посади, можна заздалегідь передбачити, як інші групи в школі будуть реагувати, які рішення вони будуть ухвалювати і як вони будуть здійснювати свою діяльність. Водночас потрібно зазначити, що, хоча традиції виникають на основі базових переконань, процес визначення цих переконань буває значно ускладненим через давність традицій. Значно легше виокремити базові переконання, досліджуючи загальноприйняті шкільні процедури. Це пояснюється певною мірою тим, що процедури часто встановлює не школа, а певні інституції поза нею, такі, як керівництво шкільного округу або Міністерство освіти. Однак такі процедури є менш значущими з позиції впливу на культуру школи. Більш важливими є ті, які виробились самими членами шкільної організації. Вони є специфічними для кожної школи і показують, які дії стали цінними для неї в минулому і

тому в подальшому закріпились. На підставі аналізу цих процедур можна визначити, який саме спосіб дії вважається прийнятним у межах певного навчального закладу.

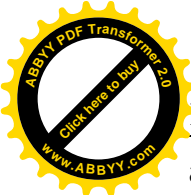
Останньою складовою шкільних практик є ритуали. Наявність у школі ритуалів передбачає те, що певні події відбуваються у встановленому порядку і включають визначений заздалегідь набір дій, які можуть не справляти великого враження на сторонніх осіб, але для їх учасників мати особливе значення. Таким чином, ритуали виконуються в контексті подій, які мають суб'єктивне значення для членів шкільного колективу.

Три рівні культури школи, які виокремив в її структурі Е. Шейн, становлять систему, яка, у свою чергу, складається з двох компонентів: прихованих (латентних) і видимих культурних елементів [12]. Прихованими елементами є базові переконання, цінності і норми. Відповідно видимими елементами є артефакти (міфи, герої, символи) і практики (ритуали, традиції, процедури).

Висновки. Таким чином, культура школи – це загальне поняття, яке об'єднує у своїй структурі базові переконання, цінності, норми поведінки у школі, а також міфи, героїв, символи, ритуали та процедури, у яких вони проявляються. Ми визначили, які підходи, що існують у сучасній теорії освіти США, до структурування культури школи, можна об'єднати у два. В основу одного з них покладено принцип горизонтальної ієрархії структурних елементів, в основу другого – принцип вертикальної ієрархії структурних елементів культури школи. Згідно з обома підходами структурні елементи взаємопов'язані, формують єдину систему. На нашу думку, становлять значний науковий інтерес і потребують подальшого аналізу особливості культури американської школи, а також соціально-економічні умови її формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ball D. Interweaving content and pedagogy in teaching and learning to teach : Knowing and using mathematics / D. Ball, H. Bass // Multiple Perspectives on the Teaching and Learning of Mathematics / ed. by J. Boaler. – Westport : CT Ablex, 2000. – P. 83–104.
2. Barth R. The culture builder / R. Barth // Educational leadership. – 2002. – Vol. 59. – № 17. – P. 6–11.
3. Boyd V. School context : Bridge or barrier to change / Boyd V /. – 1992. – [Electronic resource]. – Режим доступу:
<http://www.sedl.org/change/school/welcome.html>.
4. Brown K. An examination of the relationship between school culture and student

achievement on Ohio sixth-grade proficiency tests : abstract of dissertation for the degree of doctor of philosophy / Karen Lynn Zimmer Brown. – Kent State University, 2005. – 24 p.

5. Deal T. Symbols and symbolic activity / T. Deal // Images of Schools : Structures and Roles in Organizational Behavior / [ed. by S. Bacharach, B. Mundell]. – Thousand Oaks, CA : Corwin Press, 1995. – P. 108–136.

6. Deal T. The New Corporate Cultures : Revitalizing the Workplace after Downsizing, Mergers, and Reengineering / T. Deal, A. Kennedy – San Francisco : [Perseus Books Group](#), 2000. – 312 p.

7. Gonder P. Improving school climate and culture / P. Gonder, D. Hymes. – Arlington, VA : American Association of School Administrators, 1993. – 120 p.

8. Hargreaves A. The three dimensions of reform / A. Hargreaves // Educational Leadership. – 2000. – Vol. 57. – № 7. – P. 30–34.

9. Hoewijk P. School Culture / P. van Hoewijk // Leerboek Schoolmanagement / [ed. by P. Stijnen, J. Claessen]. – Heerlen : Open Universiteit, 1991. – P. 83–102.

10. Hopkins D. School improvement in an era of change / D. Hopkins, M. Ainscow, M. West. – London : Cassel, 1994. – 224 p.

11. Peterson P. E. Top ten questions asked about school choice / P. E. Peterson // Brookings papers on education policy / [ed. by D. Ravich]. – Washington, D. C. : Brookings Institution Press, 1999. – P. 371–412.

12. Schein E. Organizational Culture and Leadership / E. Schein. – San Francisco : [Wiley](#), 2004. – 464 p.

РЕЗЮМЕ

А. Г. Костенко. Проблема структуры культуры школы в современной теории образования США.

В статье совершён структурный анализ культуры школы в современной теории образования США. Проанализированы основные подходы к структурированию культуры школы, которые существуют в современной теории образования США. Определены уровни и структурные элементы культуры школы, а также связи между ними.

Ключевые слова: культура школы, структура, элементы, уровни культуры школы, убеждения, нормы, ценности, артефакты.

SUMMARY

G. Kostenko. The problem of structural analysis of school culture in the modern theory of education in the USA.

The article depicts on structural analysis of school culture in the modern theory of education in the USA. It analyses the main approaches to the structure of school culture that exist in the modern theory of education in the USA. The levels and structural elements of school culture are determined, and the relationships between them are analyzed.

Key words: school culture, structure, elements, levels of school culture, assumptions, norms, values, artifacts.